

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptoriu[m] Nico. [de] Lira ordinis seraphici Francisci/
siue Expositio tripharia breuis vtil[is] in decalogu[m] legis
diuine**

Henricus <de Frimaria>

Nicolaus <de Lyra>

Colonie, 19.05.1495

Sextum Preceptum

urn:nbn:de:hbz:466:1-31207

PRECEPTA

pmium. Unde Aug⁹ Q^o hō fenerar⁹ homini. fa-
nerar⁹ potius deo/q^o cētuplum accipies z vitam
eternā possidebis. Et ideo nimis est i⁹ grat⁹ q^o ad
tales vsuras nō vult deo cōmodare. ad q^oles mu-
tuaret iudeo v^l saraceno. Propter q^o bñ scribit⁹
Luce. 12. Vendite que possidet⁹ z date elemosi-
nam. facite vobis sacculos q^o nō veterascunt the-
sauz nō deficientem i celo. Ex premissis p^o qualē-
ter de isto precepto sit confitendum.

SEXTUM preceptū ē. Nō mechaber⁹
Q^o q^odē expresse phibet lesionē coniugalē
i psona coniuncta. sicut pcedēs pceptū phē-
bet lesionē alicui⁹ in psona p^oua. S^o fm Augu-
stinū iplicite phibz oēs illicitū cōcubitū z venere-
oz mēbroz oēm illicitū vsū z oēs carnis imūdi-
ciā vt videbit⁹. Et hoc pceptū siliter hz triplicē expo-
sitōez. **P**rima respicit mechā corpale q^o talis ē
Nō mechaber⁹ id ē nulli alij excepto federe ma-
rimoniali te z miscebis. vt d^o glo. interlinealis.
Sciēdū aut⁹ q^o istud pceptū octo genera hominū
trāsgrediunt⁹ fm trāsgressionē octo legū. Nā pri-
mi trāsgrediunt⁹ legē naturalē discretōis. Et isti
sunt fornicarij q^o tra dictamē recte rōis suis z cu-
binis carnal⁹ cōmuscen⁹. Et hz q^odā hui⁹ criminis
fautores dixerint fornicatōnem simplicem nō esse
pctm mortale. q^o vti mēbro aliquo fm actum de-
bitum z fm inclinātōnem sue nature non videtur
peccatum cum ad hoc p naturam sit institutum.
hoc nō est falsuz z impossibile ppter duo. **P**ri-
mo q^o fornicatio simplex inuenitur in lege diuina

phibita. Lex autē diuina nihil phibet nisi pctm
 mortale. 2 ideo relinqt q fornicatio simplex ē pec
 catū mortale. Qd etiā scdo pz euideret ex hoc qz
 nihil excludit a picipatōe celestis regni nisi pctm
 mortale. s hō ppter simplicē fornicatōez excludit
 a picipatōe celestis regni. vt p p aplm ad ephē.
 5. Hoc autē scitote qm oīs fornicator aut imūd⁹
 nō hz pte i regno xpi 2 dei. igit. Scdi transgredi
 unt legē spūalis pfectōis q errores dogmatizant
 scz q hō possit in hac vita tm gradū pfectōis atū
 gere. q corp⁹ ita erit subditū ratōi q hō poterit li
 bere sine pctō corp⁹ indulgere qd cūqz corp⁹ appetit
 qd simplr falsuz ē 2 erroneū. Nā ppter ifectōez fo
 mitis natura corp⁹alis in ipaz 2 cupiscētā natura
 liter iclinat rōne cui⁹ lex carnis fm aplm etiā i vi
 ris pfect⁹ aduersat legi mēt⁹. iuxta illō ad roma.
 7. Video aliā legē i mēbris meis repugnātē legi
 mēt⁹ mee. Hec autē natural inclinatio fomit⁹ hz p
 gratiā possit repmī. nō tū p̄t totaliter tolli de lege
 2 muni licz hoc p puilegium speciale 2 cessum fue
 rit v̄gini gloriose. Tertij transgrediunt legem na
 turalis libertatis 2 isti sunt raptōres virginum q
 per potentiam inuitis parentibus quādoqz v̄gi
 nes rapiunt 2 eas contra legē natural libertatis
 et libere volūtatis oppmunt v̄gineam integrita
 tem in eis deflorātes. Vbi sciendum q diuina est
 inter stuprū 2 raptū. Nā stupruz est illicita v̄ginū
 defloratio. ita tamen q ipa puella spontanea vo
 luntate in talem defloratōem 2 sentiat. Rapt⁹ p̄
 esse 2 meretricū. 2 yiduar. Hostien. e. t. Raptus

REPETITIO

aut p[ro]p[ri]e d[icitur] q[ua]n[do] h[omo] p[er] raptor[um] violentiā defloratur.
Et tal[is] rapt[us] cōmittit duplici[ter]. **Pr**imo cū ip[s]a pu
ella violent[er] rapit[ur] eo t[ame]n a[ut]o[r]it[er] in p[ro]p[ri]etate teneatur.
Secundo cū nō ip[s]a p[er]sona rapit[ur] s[ed] vsus ei[us] ip[s]a p[ro]
hibet[ur] violent[er] vsurpat[ur]: Quor[um] pena s[ecundum] leges est
vt tales capite p[ro]uent[ur] / et eor[um] bona rapte applicent[ur]
si t[ame]n rapiūt ingenuā. **L.** d[icitur] raptu[m] v[ir]ginū. **L.** vnica
pag. **S.** in aut[em]. **L.** pag. **E**t q[ui]dē. **L.** pag. Penas
et pag. **U**ltio. **I**n aut[em] t[er]t[ia] q[ui] de mulierib[us] q[ui] p[ro]p[ri]is
raptorib[us] nubūt. pag. **S.** axim[us] **L.** olla. **9.** Si h[omo]
rapiūt ancillā v[el] liberā: tūc nō amittūt subam. s[ed]
soluz decapitant[ur]. s[ed] **R**ay. ar. 26. q. 2. d[icitur] raptorib[us]
Secundum canones vero efficit[ur] seruus rapte nisi ve
lit se redimere. vt dicit[ur] ibide[m]. Potest tamē rapta
cū rapto[r]e cōtrahere si velit. vt p[er] extra eode[m] titu
lo **A**ccedens. **I**tem raptor debet exco[m]municari cū suis
oib[us] fautorib[us]. vt p[er] 36. q. 2. **H**os q[ui] rapiūt
Et **G**regori[us] **M**auritio imp[er]atori. **Q**ui de sp[er]osa
tā puellā p[ro]ximi in coniugē accipit: anathēa sit ip[s]e
et oēs p[re]sentes. **E**t s[ed] legē dei mori decernit **N**ā
diuine leg[is] mos ē sp[er]osas appellare coniuges **U**t in
euāgelio. **A**ccipe mariā coniugē tuā. **E**t illō **D**e
teronomij. 22. **S**i q[ui]s cuiuslib[et] desposatā puellā
in agro v[el] in quolibet loco oppresserit vel adduxerit
in domū suā: moriā. q[ui]a vxorē p[ro]ximi violauit:
nō q[ui]a vxor erat: s[ed] a parentib[us] debebat fieri vxor
Sed est sciendum q[uo]d p[re]dicta solū intelligunt[ur] in foro
iudiciali. **U**n dicit[ur] extra de adulterijs q[uo]d si quis
defloret v[ir]ginē iuitaz: tenetur eam ducere vel ma
ritare. **S**ed si defloret eā volūtariam ad neutru[m]

SEXTUS

tenet In foro aut penitentiali e iungedū tali q pu
elle sacrificiat vl cū ea cōponat. ¶ **Q**uarti trāsgre
diunt legē iugal' pmissionis q fidē thori temere
violātes p adulteriū se polluūt. ¶ **U**n dicit adultera
tio qsi ad alteri' thoz illicita accessio r idō adulte
riū ē qm' p ctm qz stupr' qz maior fit iniuria i abu
su mulier' q alteri' prāti subijcīt qntū ad vsuz gna
tōis: qz i psona q alteri subijcīt qntū ad solā custo
diā. ¶ **U**trūqz aut istoz aggrauat' pviolētiā. idō ra
pt' p'gīs ē mai' p ctm qz stuprū. h adulteriūz exce
dit vtrūqz. ¶ **Q**uinti trāsgrediunt legē regularis
p'fessōis q votū p' tinētie q se deo astrinxerunt vio
lāt. r isti peccāt p fidē deo datā r p'p'itate dīne ob
ligatōis q se deo astrinxerunt. ¶ **U**n tales sacrilegt
dicunt' vt sūt religiosi r clerici i sac' ordib' p'stituti
r sc'rimoniales postqz pvelatōez d'no fuerint cōse
cratez h p ctm ē qm' oib' p'dict'. qz i eo maior sit i
uria et i'p'i deo. ¶ **S**exti trāsgrediunt legē natu
ral' cognatōis vt incestuosi q cū suis cōsanguineis
cōmiserūt qd tñ aīalia bruta verentur. vt p'z d' ca
melo q sue m'ri naturalit' refutat cōmisceri. ¶ **U**n d
p'hs narrat i libro d' aīalib' q qdā oculos cameli
sua clamide texit r sic m'rez submisit. qd cum came
lus post p'cubitū cognouisset: statim illū calcibus
peremit r suis pedib' p'culcauit. ¶ **S**eptimi trā
sgrediunt legē natural' inclinatiois q vitio i dicibi
li se p'ramināt p naturā peccātes r natural' vsu
coēdi qm' qz arte vl ingenio puertētes r h p ctm
ē qm' oib' alijs p'p' qd mutū vl indicibile d'z eo q
ipm nominare turpissimū ē ita vt os dicent' r au'

PRECEPTA

res audiētius polluant. vt p3. 32. q. 7. Adulterū
malū. Et isto idē pctm̄ pp̄t sui enormitatē ē vnus
d̄ peccat̄ clamātib⁹ ⁊ diuinā vltōez postulātibus
iugit. **Q**ctui trāsgrediunt̄ legez natural̄ dile/
ctōis/vt s̄t̄ ip̄i iuges ⁊ cubitus iugales cum ni/
mia libidine exercētes Ad cui⁹ intellectū pleniorē
ē aduertēdū q̄ coit⁹ iugal̄ ali⁹ d̄ licit⁹ ali⁹ fragil̄
ali⁹ impetuosis. Licet⁹ exercet̄ triplici de causa.
Vel sit causa plis p̄creande ad cultum dei. vl̄ cū
sit causa reddēdi debitum. vel causa fornicatōnis
vitande non in se sed in sua cōiuge. Primus ē pie/
tat̄. Scōs iusticie. Tertius cautele. His trib⁹
modis nullum committit̄ peccatū: imō p̄mi duo
modi sunt meritorij simpliciter nisi aliud obstat.
Terti⁹ mod⁹ s̄ sit sine peccato. nō tñ videt̄ h̄ ē rō/
nē meriti. Et isto modo patres veterē testamenti
vli sunt actu coniugali cuz tanto de timore ⁊ tāta
libidinis repressione ⁊ et̄ cum tāta ment̄ purita/
te/solū in eo p̄pagatiōem diuini cultus itendētes
q̄ bt̄is Aug⁹ dicit se non audere celibatū Johis
preferre cōiugio Abrae. Quod tamen non sic est
itelligendum q̄ cōtinentia coniugal̄ in dignitate
perfectionis equiparetur continentie p̄ginali cuz
isti debeatur fructus centesim⁹. illi s̄o tricesimus
Sed solū sic intellige q̄ ip̄e ī tanta charitate ⁊ pu/
ritate itentionis exercebat actū iugalem sicut ser/
uabat Joannes continentiam p̄ginalē Fragilis
est ille actus q̄ solum sit causa delectatōis exercen/
de. Sed tunc distinguitur: quia vel illam dele/
ctationem exercet affectu maritali/vel fornicario

SEXTUS

Si maritali vtpotesi delectatio sistat infra terminos matrimonij ita q̄ eaz nō cognosceret si vxor sua nō eēt: sic solū peccat venialit̄. Si aut̄ affectu fornicario. vtpote qñ affectus delectationis ipetu cupi scērie ferit extra terminos matrimonij ita q̄ eā cognoscere vellet si vxor nō eēt. tūc peccat mortalit̄. quia actus illi delectationis p̄ponit ipsi deo Impetuosus p̄o ē ille actus q̄ ex sola libidine pueniēs metā honestatis rōis trāscēdit. qd̄ tñ fit qñq; modis. **P**rimo per meretricias blanditias se ad libidines p̄uocando. **S**ecūdo cum talis actus contra naturale modū exercetur. **T**ertio cū hoc fit tempore prohibito. **Q**uarto cū exercetur in loco consecrato. **Q**uinto cū accedit ad pregnantem viciā partui vel alias in fluxu mēstrui. **U**n̄ ab ipa ineptitudine viciosa boni cōiuges debent se maximo studio preseruare. z hoc propter octo dāna q̄ exinde sequunt̄. **P**rimū est cecitas mentis quia scdm̄ Augustinum z etiam scdm̄ P̄hm. in actu carnali ratio totaliter absorbetur ita q̄ lumen rationis quodāmodo extinguit̄ vt homo totus q̄sē carnalis efficiatur/ z ideo est q̄ vitium carnis plus hoīem vilificat/ z per infamiā denigrat: q̄s alia vitia maiora. **Q**uod contingit ex hoc qz per extincionē rōnis homo p̄uat̄ naturali dignitate sua qua p̄ vsum rationis cetera precellit. **S**ecūm est inconsideratio mortis z inferni. **I**ntantū em̄ voluntas carnis delectationi immergit̄ q̄ nec de amaritudine mortis cogitat: nec penā inferni formidat sed si sp̄ liceret viuere: semper vellet peccare. **E**t i

PRECEPTA

De e q̄ d̄s iusto iudicio actū peccādi trāsitorū et
nalit̄ punit. qz fm̄ Augustinū. Si hō mal⁹ sp̄ vi
ueret eternalit̄ ip̄m peccare liberet. **T**ertū est
ment̄ incōstantia q̄ puenit ex eo q̄ p voluntatē ma
lā int̄dit̄ delectatōi transitorie. Et idō necesse est
mentē variari. putyna delectatio momentanea trā
sit̄ / z alia succedit. Sola aut̄ mēs illa incōstantia fi
git̄ q̄ bono immobili z inuariabili p̄ amorem inicitur
Quartū ē inordinat⁹ amor sui. qz carnalis affe
ct⁹ seip̄m z aliū solo amore ꝑcupiscētie diligēs oīa
ī sui ꝑmodū ordiat̄ vt̄ ī eis ꝑampli⁹ delectet̄. Tal̄
em̄ longā vitā desiderat̄ vt̄ diurni⁹ carnali de
lectationi insistet̄. Ex quo ꝑz q̄ ꝑnitiosum sit̄ istud
d̄anuz. qz hōiem ꝑuat̄ perfectō z ordinato amore
suiꝑius z oīm creaturam. **Q**uintū est ꝑcipitar
tio sui. quia amore z feruore cōcupiscētie excecatur
ꝑcipitanter currit ad luxum / frequēter exponēs
se periculo mortis ꝑpter libidinem explendam.
Sextū est odiū dei. z licet deus sit purū z sum
mū bonū qd̄ directe odiri non ꝑt. dicit̄ tñ odiri in
directe ꝑpter duo. Vel ꝑpter penā quā iusto iu
ditio peccantib⁹ infligit̄. vel ꝑpter bonum delecta
bile qd̄ mox ꝑia ꝑuidētia eis subtrahit̄ ne grauē
us peccent̄. **S**eptimū est amor ꝑntis seculi cui
carnales inherēt ꝑpter appetitū bonorum / diuitia
rū / sanitat̄ / fortitudis / z ceteroz ꝑ que carnalis af
fect⁹ suū finē cōsequit̄ z delectatiōe momentanea
fruit̄. **O**ctauū est desꝑatio future b̄titudis. qz
carnalis affect⁹ ꝑcupiscētie carnali z delectationi
finalit̄ imersus sibiꝑi male ꝑsciū / diffidit̄ de fu

SEXTO

tura gl'ia uel uenia consequenda. z hoc rōnabilē.
Cū em spes sit certa expectatō future beatitudis
ex merit' pueniēs. ille q nullū merituz in seipsum
p'piciat. merito diffidit de gl'ia beata. Et hec octo
damna tangit b'ūs Gregori' in libro moralium.
SEXTO A expositio respic' mechā spī
ritualē q tal' ē. Nō mechaber' turpia cogitādo/et
ī lasciuīs delectatōib' delectādo/seu et' sensib' ex
teriorib' abutēdo. Cōtra istō p'ceptū faciunt mul
ter' gines ifelices/z et' religiosi nimīū curiosi z vo
luptuosi q de eo in castitate firmiter decernētes ser
uīrez ad h' seroto p'tinētie obligātes. adhuc in la
sciuis cogitatōib' z carnalibus spurcijs delectā
tur. in quo casu frequenter pctm mortale incurriē
Si ei q's morose ī carnali delectatōe delectet et'
si nūq's adesse uoluntas talē turpitudinē pficiēdi
ī ope adhuc fm Augustinū pctm mortale incurriē
Cui' rō est. qz tal' cogitāto turpis includit ī se de
fornitatē pcti mortal'. ideo cum uoluntas p' sen
suz deliberatōez rōnis ī talē actū iteriozē īclinā
īpm acceptādo z in eo delectando. pstat q īclinā
ī obiectū deforme pcti mortal'/z per psequens tal'
īclinatō uolūtat' ī delectatōez iteriozē turpis act'
est pctm mortale. Sciendū tñ q delectatō d'z mo
rosa nō fm morā vl' diuturnitatē. s' mag' ex eo q
rō deliberāz circa eā imorat' ipam tenēs z uolūēs
nec eā repellit q tñ statim ut aim attingit rep'mi de
buerat. ut dicit Aug'. 12. d' trinitate. Nec soluz in
mechā spūali cauēdū est ab imūdis cogitatōib' :
Sed ab illicito visu odoratu z tactu. Qui em ī ist'

PRECEPTA

sensib; corrumpunt; & ginali dignitate p̄uant; / & ideo
virgines dici non possunt. Nam propter restricti
onem sensuum talium ab illicitis delectationibus
saluator omnes fideles & gines appellat. que si cō
tinenter uiuant. propter honorem dei & sp̄em eter
ni premij dicuntur virgines prudentes. Sed ille
que continenter uiuant propter laudem humanā
dicuntur & gines fatue. Et bene fatue. qz p̄m̄ium
eterne salutis cōmutant in vanitate; laudis hūa
ne. Un̄ sapientib; & ginibus ad eterna gaudia in
tronissis: fatuis dñs respōdit. Amen dico uobis
nescio uos / id est nihil in uobis inuenio dignuz ap
probatoez eterna remuneratōe Un̄ ip̄is d̄r illud
Math. 23. Ite maledicti in ignem eternū Et qz
ista mechā magis p̄rie habz locū infra in nono p̄
cepto. ubi de oem & cupiscentiā interiorē p̄hibz
ideo nunc dicta de ip̄a sufficiant.

QUARTA expositō respic̄ vxorē legitime
desertōez vl̄ et receptōez q̄ talē. Non mechaber̄
vxorē se; p̄riā dimitte;do / vel p̄riā dimissam rece
piēdo Un̄ scribit Math. 5. Quis q̄ dimiserit vxorē
recepta causa fornicatōis fac̄ eā mechari. Quē
aut̄ dimissam duxerit adulterat. Ut autem ple
nius appareat qm̄ vxorē dimittere vel eā recipere
p̄ctm̄ / & qm̄ nō: notādū qz vxorē dimittere pōt esse
dupliciter vl̄ in occulto vl̄ in manifesto. In occulto
aut̄ q̄s d̄r vxorē dimittere q̄ sibi debitum non
vult reddere nec exigere. & qui vxorē sic dimiserit
aut ille scit aliqd̄ impedimētū occultū cōiugij aut
nulluz. Si nullum impedimentum sciat nec in se

nec i iunge. z tñ nō vult debitū reddere nec exigere. tal' peccat mortalit'. Tñ qz tollit mulieri debitu iusticie ad qd tenet. tñ et qz illey illa p betviaz adultera di marito marie si sciat eū lubricū v'l eō. Si vō sciat ipedimētum iugū ppter qd nō possit reddere debitū sine pctō mortali/3 i facie ecclie h pbari nō possit. tal' pot' d'z excōicatōez sustinere qd debitū reddere. Si vō tale ipedimētū p certo nesciat h p babilis v'l leuis credat. tñ p prudent' p fessor' p silū d'z tales crudelitatem temerariam z leue deponere/ac debitū reddere/ac etiam exigere nisi p'us ante iugū; alter iugū se voto p'tinentie astrinxerit. In h em casu iuxta certiorē opini onē doctor' talis nunq' p't petere debitū sine peccato mortali. Et idō bene sibi p'videat qnto piculo se exponit q postvotū p'tinentie emissus. matrimoniu cōtrahūt. In hoc etiā apparet qd p'iculose qdā talib' p'sulant q postvotū p'tinentie de contra hendo matrimoniu licētiant siue consiliū p'stant q nō vident aliud facere: q' aīas occidere z eas dyabolo p'stituere. Si aut dimissio vxoris fiat in manifesto. hoc non licet nisi auctoritate ecclie z ppter fornicatōez tñ. que tripliciter dicit'. **U**no mō p'prie. pura adulteriū carnale. **A**lio modo communiter. pura ipa heresis/z ppter vtrunq' pōt dimitti iungū quātum ad cohabitatiōem ppetuā h differenter. qz fornicatio carnis facta semel sufficeret ad diuortium. nisi alter coniugum fuerit similiter fornicac'. 32. q. 6. per totū. Et extra de adulterio. ca. Intelleximus. z ca. Qua. Spūalis autē

Dubitationem

PRECEPTUM

non sufficit absolute nisi coniunx perseueret in heresi. Extra de diuortijs. ca. De illa. 2 ca. Quanto in textu et glosa. Tertio fornicatio dicitur comunissime scilicet quod dicitur libet peccatum mortale. et tunc distigue. quia a peccato unius coniugis est scandalum alteri. ut si nitatur trahere alium ad mortale peccatum. et sic talis potest dimittere eum ad tempus. uel quousque corrigatur. Aut peccatum unius non est scandalum alteri. nec nitatur trahere eum ad mortale peccatum: et sic non potest eum demittere. Hec est sententia Raymundi et Guillelmi. Ut autem sciat quoniam quis peccat si dimissus recipit. et quoniam non: sciendum quod crimen coniugis aut est manifestus aut occultus. Si occultus non potest eam dimittere cum non potest probare crimen impositum. Aut est manifestum: et tunc distigue. Aut enim adultera perseuerat in malicia: et sic tenet dimittere eam. Nam qui talens retinet uel qui dimissam recipit: peccat mortaliter quia sic uidetur crimen consentire. ut habetur. 32. q. 1. ca. 1. et est Crisostomus super Mattheum. ca. 9. Sicut crudel est qui castam dimittit: sic fatuus est qui iniustus qui retinet meretricem. Patronus etiam turpidus est qui celat crimen uxoris. Aut non perseuerat: sed est spes de correctione. uel etiam est correctus: et sic non tenetur eam dimittere. imo iuste potest eam recipere. Unde illud quod post dicitur. Et qui dimissam duxerit ad alteratur: solum intelligitur de illa receptio ne illius que non est correctus sed permanet in malicia seu perseuerat. Aut etiam quando impedimentum interuenit: puta consanguinitas. et huiusmodi. Ex predictis patere potest qualiter dicitur transgressio huius precepti est confitendum.